

Założenia programowe pleneru — spotkania artystów, naukowców i teoretyków sztuki

The Program of the Plain Air Symposium of Artists, Scientists and Theoricians of Art

ZIEMIA ZGORZELECKA 71

ZIEMIA ZGORZELECKA 71
(The Land of Zgorzelec 1971)

odbywającego się pod hasłem:

held on the issue of:

Nauka i sztuka w procesie ochrony naturalnego środowiska człowieka Science and art in defence of natural environment of man

Plener będzie zlokalizowany w terenie szczególnie interesującym ze względu na charakter krajobrazu, specyfikę geologiczną i przyrodniczą oraz obecność kopalń odkrywkowych węgla brunatnego i wielkich zakładów energetycznych. Opolno-Zdrój — miejsce lokalizacji pleneru — położone jest w Worku Żytawskim, u podnóża gór Izerskich, w odległości kilku kilometrów od kopalń odkrywkowych węgla brunatnego. Styka się tu natura w stanie zbliżonym do pierwotnego z nową naturą powstałą w wyniku przemysłowo-technicznej działalności człowieka. Tu też szczególnie jaskrawo występują skutki niszczącego działania człowieka, który wykorzystując bogactwa naturalne ziemi zniszczył całkowicie pierwotny charakter krajobrazu.

Założenia programowo-teoretyczne pleneru:

I. Świat jest zaśmiecony przez cywilizację przedmiotów — wytworów człowieka. Nadprodukcja przedmiotów jest m. in. wywołana stereotypem myślenia wynikającym z chęci posiadania. Owa chęć posiadania jest niewątpliwie pozostałością poprzednich ustrojów społecznych. Sztuka spełnia bardzo istotną funkcję w procesie zmieniania stereotypów myślenia.

II. Zarówno nadprodukcja przedmiotów, jak przede wszystkim odpady produkcji oraz jej ogólne procesy, wpływają na zmiany w psychice człowieka. Sfera doznań psychiki ludzkiej jest w tych warunkach mało zbadana. Można obserwować zachwianie równowagi pomiędzy rozwojem cywilizacji przemysłowej, a kulturą jej wykorzystania.

III. Model współczesnej cywilizacji jest najznajomą — ze znanych nam — maszyną zdążającą do samozagłady. Wynika on m. in. z pędu do ciągłego zmieniania świata. Wciąż jeszcze powszechnie panuje bardzo dziś banalne poczucie nowoczesności oparte na tradycjach myślenia z lat dwudziestych naszego wieku. Wówczas

The Plain Air Symposium will be held in the region particularly attractive for its landscape, its specific geological structure, its natural conditions as well as for its brown coal opencast mines and big power stations.

Opolno — the place of the Symposium — is situated in the south — west corner of Poland (Worek Żytawski), at the foot of the Iserian Mountains, at the distance of several kilometres from the brown coal mines. This is the place where nature in its character short of original state meets this new nature born of the industrial activity of man. In this place one can see the results of the destructive activity of man who exploiting the native wealth of the country destroys the original character of its landscape.

The theoretical program of Symposium:

I. Our earth is littered with things of civilisation, things produced by man. The overproduction of things has its source, among other factors, in the stereotyped way of thinking concerned with a desire of possession and this is certainly a relic of former social *régimes*. Art is highly capable to help man in his effort to alter his traditional way of thinking.

II. Overproduction of things, waste of production as well as the technology itself have a great influence on human mind. Our knowledge of this influence is not satisfactory. We may observe the lack of balance between the development of industrial civilisation and the requirements of the cultural use of the benefits of this civilisation.

III. The model of the modern civilisation seems to be a perfect mechanism of selfdestruction, born of an idea of the perpetual transformation of the world. Our understanding of the modern is still based on notions popular at the beginning of our century, when art, science and technics were all together fascinated by

zarówno w sztuce, jak nauce i technice, istniał kult maszyny i inżynierii. Dziś w sztuce sytuacja zmieniła się o 180°. Podobne zjawisko obserwujemy także w nauce, która wyzwala się z pozytywistycznego dziedzictwa. Następuje obecnie widoczny kryzys pojęcia nauki, jako uniwersalnego lekarstwa na wszystkie problemy ludzkości.

IV. Ogromne przyspieszenie zmian cywilizacyjnych (wyrażające się m. in. pierwszymi lotami kosmicznymi człowieka) spowodowało powstanie refleksji na temat groźby cywilizacji — maszyny samosterującej się. Zdano sobie niemal nagle sprawę z sumowania się różnych szkodliwych czynników, czego wynikiem może być zagrożenie dla całej ludzkości.

V. Sytuacja, jaka się wytworzyła, prowadzi do różnych zjawisk, m. in. takich jak bunt przeciwko cywilizacji. Bunt te (jak ruch hippisów) są przeważnie próbą zmierzenia się z cywilizacją wprost, poprzez zaatakowanie jej od zewnątrz, wyłączenie się z niej i negowanie jej jako całości. Oczywiście bunt taki musi pozostać nieskuteczny, gdyż jest to konfrontacja nierównych przeciwników. Jedynym skutkiem takiego działania może być samo sygnalizowanie problemu.

Tu trzeba zwrócić jeszcze raz uwagę, że zjawiska te powstały, czy nawiązały się właśnie w okresie wyjątkowego przyspieszenia tempa zmian cywilizacji technicznej.

Należy rozważyć taką sytuację, w której procesy skierowane przeciwko ujemnym skutkom cywilizacji wynikną z niej samej, gdy będą próbą samookreślenia się cywilizacji — wtedy bowiem mogą powstać warunki do spowodowania silnego konfliktu cywilizacji z cywilizacją.

VI. Nauka wywołuje przyspieszenie tempa zmian w cywilizacji — „ciągnie” cywilizację. Sztuka — w jakimś sensie — także „ciągnie” cywilizację, dzięki — i przede wszystkim — wprowadzeniu zmian w stereotypach myślenia (ale oczywiście w innym zakresie niż czyni to nauka).

Należy zastanowić się nad zbieżnością tych procesów i spróbować je ściślej określić.

Plener ma stanowić właśnie taką próbę konfrontacji postaw naukowych i artystycznych — zwiastuje, że pewne elementy procesu twórczego w nauce i sztuce są zbliżone.

Sztuka jest innego rodzaju mobilizacją osobowości ludzkiej niż nauka, niemniej uchwycenie tych różnic jest sprawą ważną i mogącą pomóc obu dziedzinom.

engines and engineering. Nowadays the situation is diametrically changed. An analogical process can be observed in science with its effort to overcome the positivistic tradition. Science is no more considered an universal remedy for all human troubles.

IV. The sudden acceleration of the process of civilisation (for instance: the first human expeditions into the cosmos) made it clear that any further progress might become dangerous if our civilisation was to become an engine ruled by itself. All of a sudden man understood that all the detrimental factors of civilisation tend to sum up and this fact appeared as a real threat for the whole of the human kind.

V. The present situation involves all kinds of phenomena such as revolts against civilisation. These revolts (as for instance the hippy movement) are in general contestations of civilisation as a whole from the position of outsiders who leave behind the civilised world and refuse to live in the conditions contrary to the state of nature. Such revolts cannot be effective as the chances of both partners in the conflict are not equal. The only value of the activity of those revolt groups is to demonstrate that the problem is really important. We must say now that the above-mentioned facts came out just in the time of a really great acceleration in the development of technic civilisation.

We think necessary to examine the situation when activity directed against the detrimental factors of civilisation will grow up as an immanent movement of the civilisation itself, as an effort to self-definition; this situation will lead to the violent conflict of civilisation against civilisation.

VI. Science is an important factor in the development of civilisation, it "pulls up" the progress. Art has also its part in this "pulling up" because of its capability to change the way of thinking (the scientific ways are of course somewhat different). It would be necessary to examine all that is common in both science and art, and to try and define it. Our Plain Air Symposium is supposed to make possible the confrontation of artistic and scientific views of the problem, we think that many elements of the scientific and artistic thinking are just congenial.

Both art and science have their own proper ways of stimulating human personality, and we think it would be useful to try and define also

Mamy nadzieję, że do tego dojdzie na plenerze.

VII. Jest oczywistą koniecznością spotkanie się twórców z różnych dziedzin — ludzi tworzących cywilizację. Tym razem artyści szukają sprzymierzeńców u ludzi techniki i nauki — nie, jak dawniej, tylko dla włączenia się w nurt cywilizacji technicznej, lecz także po to, by wystąpić przeciwko niej. Jest to sytuacja tylko pozornie paradoksalna, gdyż w łonie nauki i techniki występuje coraz częściej zjawisko sprzeciwiania się ujemnym skutkom cywilizacji. Takie sprzymierzenie sił byłoby pierwszym przypadkiem w świecie.

VIII. Należy się zastanowić nad możliwością planowania (programowania) zmian cywilizacyjnych tak, by były one zgodne z naturalnymi procesami zmian biologicznych.

IX. Zamierzamy traktować plener „Ziemia Zgorzelecka 71” jako swego rodzaju test, ramę dla sytuacji badawczej.

W tak zakreślonych ramach, w zależności od kąta spojrzenia, każda metoda artystyczna może stać się przydatna, lub nieprzydatna. Niemniej zdajemy sobie sprawę, że warunkiem powodzenia przedstawionych propozycji będzie przekraczanie dotychczasowych stereotypów artystycznych i myślowych.

W tej sytuacji chcemy sprawdzić jak różne metody artystyczne funkcjonują w sytuacji intelektualnej określonej naszym programem. Chcemy też sprawdzić, jak inne, nieartystyczne metody, a więc np. naukowe, mogą spełnić te same postulaty.

X. Pozostaje nam jeszcze uzasadnić dlaczego właśnie w Polsce organizujemy tego typu działania i pod takim hasłem. Możemy się bowiem spotkać z zarzutem, że nie czas myśleć o przeroskach i wadach cywilizacji technicznej, gdy wielu elementów i dóbr tej cywilizacji jest nam wciąż jeszcze brak.

a. Uważamy, że przy planowanym obecnie intensywnym rozwoju cywilizacji techniczno-przemysłowej w Polsce powinniśmy bezwzględnie uniknąć tych błędów, które popełniano już w krajach wyżej uprzemysłowionych.

b. Polska ma poważne osiągnięcia naukowe w dziedzinie ochrony naturalnego środowiska człowieka, które są wysoko oceniane na forum międzynarodowym. Polska jest m. in. terenem międzynarodowego eksperymentu (pod patronatem ONZ) w zakresie ochrony zasobów wody i jej środowiska.

c. Jesteśmy krajem o dobrej tradycji działań na rzecz humanizacji otoczenia, by przypomnieć

their individual ways. We hope it will be discussed at the meeting.

VII. Mutual contacts of artists and scientists responsible for our civilisation seem to be a necessity. Now men of art looking for friends and allies among scientists and technicians do not want to participate in the technic development of civilisation they want to protest against the present state of our civilisation. It is not a paradox as the idea of the destructive role of civilisation is not strange to scientists and technicians. The alliance of artists and scientists in defence of civilisation against itself would be realized for the first time in our history.

VIII. The first problem to be discussed is how to build future industrial objects without polluting natural biological environment.

IX. Our Symposium is to be a framework for a scientific examination.

Thus each artistic proposition might be more or less useful. Still, there is one strict condition: each proposition should be an attempt to overcome all artistic or mental cliché.

We want to see how various artistic methods may function in the intellectual situation defined in our program. We want also to test other nonartistic methods — scientific, for instance — and see how they function in the same situation.

X. We must say now why do we organize the Symposium in Poland. One might say that there is no reason to discuss problems of evils and errors of industrial civilisation in a country where many elements and benefits of civilisation are still deficient.

a) We think that people who will soon realize the big plan of industrialization in Poland can avoid all errors already committed in those countries which have reached a high standard of civilisation.

b) Poland has some real scientific achievements in recovery of the natural environment of man; our country is a field of international experiment carried out under the patronage of the United Nations in the way of recovering natural biology of waters.

c) Our country has a good tradition in the way of humanising our environment; we shall

tylko udział polskich architektów w formułowaniu „Karty Ateńskiej” i wszechstronną artystyczno — społeczną działalność grupy „Blok”.

d. Istnieje już w Polsce pewien określony nurt działalności artystów (związanych z różnymi tendencjami artystycznymi) podejmujący tę tematykę. Na działalności tych ludzi będziemy przede wszystkim bazować i ich osiągnięcia będą dla nas punktem wyjścia.

XI. Nie jest naszym zamiarem doprowadzenie do powstania na tym plenerze trwałych realizacji plastycznych w terenie. Od uczestników pleneru oczekujemy przede wszystkim różnych, szeroko pojętych propozycji artystycznych. Plener ten bowiem jest swego rodzaju rekonesansem. Spodziewamy się, że w latach następnych będzie można kontynuować rozpoczęte na nim prace przy coraz ściślejszej współpracy z gospodarzami terenu.

Jan Chwałczyk
Antoni Dzieduszycki
Jerzy Ludwiński

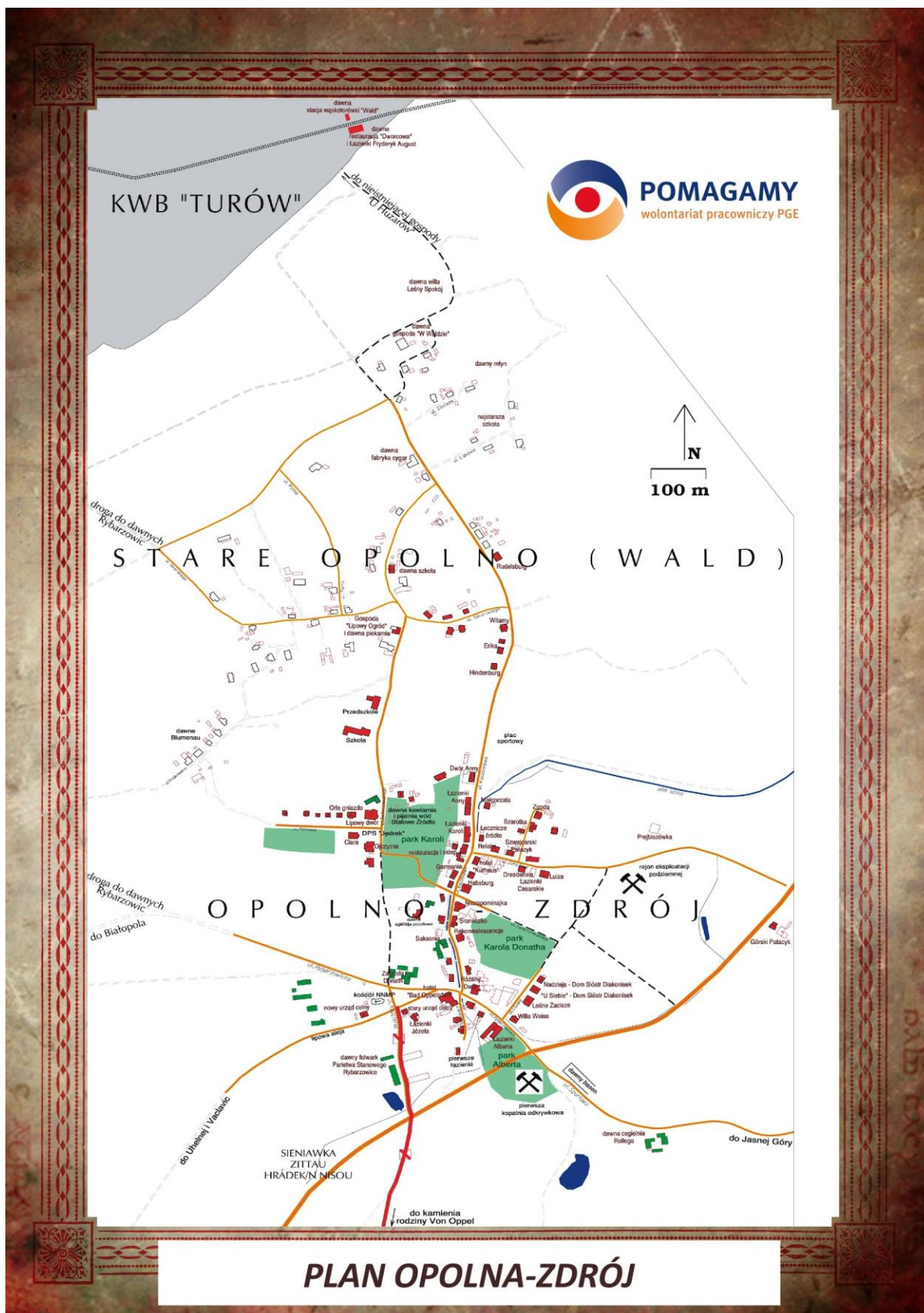
just mention the part our architects had in formulating "The Charter of Athens" and the activity, artistic and social, of the group named "Blok".

d) We can observe in Poland a trend in the activity of many artists (belonging to various artistic schools) connected with these problems. Their activity and their achievements may serve as an example and a starting point for our own work.

XI. Our Plain Air Symposium is not supposed to create durable artistic facts. Artists taking part in the Plain Air are engaged to give us various artistic propositions. It is a sort of a reconnaissance. We hope in future we shall be able to continue our activity together with the people responsible for the welfare of this land.

Jan Chwałczyk
Antoni Dzieduszycki
Jerzy Ludwiński

załącznik 1b: plan Opolna Zdroju

załącznik 1c: informacje o Opolnie Zdroju

Położenie

Opolno Zdrój to niewielka miejscowość w gminie Bogatynia, znajdująca się w bezpośrednim sąsiedztwie wyrobiska Kopalni Węgla Brunatnego Turów. Miejscowość leży w tzw. Worku Turowskim – geograficznie jest to Kotlina Żytawska u podnóża Gór Izerskich oraz Gór Łużyckich – około 4 km na południe od Bogatyni i około 10 km na południowy wschód od Turowszowa; tuż przy granicy z Czechami.

Nazwa miejscowości

W granicach Polski Opolno-Zdrój znajduje się od 1945 r. W 1947 roku wprowadzono urzędowo nazwę Opolno Zdrój, zastępując poprzednią niemiecką nazwę Bad Oppelsdorf. Opolno, a wcześniej Oppelsdorf nazwę zawdzięcza osiadłej w XIV wieku w Türchau (Turowsów) i posiadającej dobra w okolicy rodzinie von Opal (później „von Oppeln”). W roku 1836 odkryto lecznicze właściwości opoleńskich wód i od tej pory miejscowość zaczęła nabierać uzdrowiskowego charakteru – stąd w nazwie wsi znalazł się człon Bad, a później Zdrój.

Historia Oppelsdorf, miasteczka-uzdrowiska

Około 1800 r. Oppelsdorf było cichą otoczoną wieloma lasami małą wioską. Według rejestru z 1767 r. Oppelsdorf liczyło pod koniec XVIII wieku 115 mieszkańców, którzy zamieszkiwali 29 budynków. Wiadomo, że mieszkał tu właściciel gospody i lokalny sędzia o nazwisku Hans George Schwarzbach, ogrodnik o nazwisku Gottfried Schnabel oraz wielu innych ogrodników i chałupników dworskich.

Jedyny istniejący wtedy w miejscowości majątek ziemski był usytuowany między dzisiejszą willą Habsburg a willą Vergissmeinnicht. Jego właścicielem był wtedy w 1767 r. Gottfried Käbler, później profesor doktor Apelt ze swoimi spadkobiercami, po nim od 1868 r. aż do 1907 r. panowie Gottlieb Schröter, a później Josef Scholz-Schröter.

W połowie XIX wieku, dzięki odkryciu wód posiadających wysoką zawartość związków żelaza i siarki rozwinęła się w Opolnie działalność uzdrowiskowa, co stało się impulsem do szybkiego rozwoju małej wioski. Dzięki wodom źródłowym (głównie żelazisto-siarkowo-witriolowym) a także występującym tu borowinom Opolno-Zdrój stało się ośrodkiem walki z reumatyzmem, artretyzmem, anemią, leczono tu również nerwobóle, paraliże, schorzenia kurczowe i skórne, dolegliwości kobiece. Na przełomie XIX i XX w. powstawały kolejne zakłady kąpielowe, hotele i pensjonaty, w których rocznie przebywało około 1000 kuracjuszy, pochodzących głównie z Saksonii, Śląska i Czech. U szczytu swej popularności (początek XX wieku) nazywane było saskimi Cieplicami. Znajdowały się tu liczne pensjonaty, domy zdrojowe i zakłady kąpielowe, zwane Łazienkami. We wszystkich zakładach kuracjusze (głównie Czesi i Saksończycy) otrzymać mogli różne zabiegi. Równocześnie z rozwojem uzdrowiskowego miasteczka postępowało uprzemysłowienie – w 1802 rozpoczęto wydobycie węgla brunatnego.

Powojenne losy Opolna Zdrój

Miejscowość nie uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej, ale w przeciwieństwie do innych uzdrowisk sudeckich nie reaktywowała swojej działalności po wojnie. Po 1945 roku zintensyfikowano wydobycie węgla brunatnego metodą odkrywkową. W 1959 r. Podjęto uchwałę w sprawie budowy kombinatu górniczo-energetycznego, co spowodowało nieodwracalne zmiany m.in. zanik wód zdrojowych. Spalanie węgla pochodzącego z Zagłębia Turowskiego, następujące nieopodal –

– w Elektrowni Turów w Bogatyni, spowodowało zanieczyszczenie powietrza w okolicy. Eksploatacja ogromnych złóż doprowadziła również do całkowitego przeobrażenia regionu w monstualnych rozmiarów krater, otoczony potężnymi hałdami i gigantycznymi maszynami górniczymi. Przez lata miasteczko traciło swoje walory przez ekspansję wyrobiska kopalni. Zdegradowane miasteczko podupadło do rangi wsi i zostało pozostawione samo sobie. Dziś Opolno liczy 892 mieszkańców, 15 osób zameldowanych tymczasowo, 248 dzieci do 18 roku życia. Jest drugą co do wielkości miejscowością gminy Bogatynia.

Architektura

Na wiejsko-podmiejski krajobraz kulturowy Opolna składa się zachowanych 30 zabytkowych obiektów sanatoryjnych i 7 domów przysłupowych – charakterystycznych dla regionu Górnych Łużyc. Krajobraz kulturowy dopełnia kościół pw. św. Narodzenia Najświętszej Marii Panny z przełomu XIX i XX wieku, budynek szkoły oraz dawny Park Zdrojowy. Tuż po wojnie budynki sanatoryjne zostały zamienione w hotele robotnicze dla budowniczych Turowa, później te zasoby przejęła gmina i uczyniła z nich mieszkania komunalne. Współcześnie wieś jest stopniowo pochłaniana przez odkrywkę Kopalni Turów. Opolno-Zdrój można dzisiaj określić „zastygłą w czasie skamieliną”, która w perspektywie transformacji węglowej i rozwoju turystyki, ma szansę stać się perłą architektury uzdrowskiej. Zachowany zespół architektoniczny Opolna-Zdrój pochodzi z czasów Cesarstwa Niemieckiego, a w związku z powojennymi zmianami granic obecnie stanowi część wspólnego dziedzictwa Polski i Niemiec.

Przydatne linki:

<http://www.niederschlesien.info/>

<http://www.glogow.pl/okolice/podstrony/zgorzelecki/opolnozdroj.htm>

Niezwykłe plenery

Oprócz charakterystycznej architektury uzdrowskiego miasteczka i przedpoła kopalni warto zwrócić uwagę na wyjątkowe lokalizacje w okolicy, takie jak: szczyt Guślarz, zamek Grabstejn czy też góra Oybin z ruinami klasztoru.

Ważne organizacje Opolna Zdrój

Stowarzyszenie NA TRÓJSTYKU – to stosunkowo młoda organizacja społeczna, choć jej członkowie od lat są liderami lokalnej grupy działania w Oponie Zdroju. Celem stowarzyszenia oprócz szeroko pojmowanej edukacji, ratowania przestrzeni kulturowej, współpracy zagranicznej jest podejmowanie działań na rzecz ekologii, ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Z inicjatywy stowarzyszenia zorganizowano: porządkowanie Parku Zdrojowego, umieszczanie tablic informacyjnych, wydawanie przewodników o historycznym Kurorcie, organizowano rajdy turystyczne Sanatoryjnym szlakiem. Najbardziej znaczącym, cyklicznym wydarzeniem inicjowanym przez organizację jest plenerowe przedsięwzięcie o nazwie „Opolno Zdrój 100 lat dawniej”.

Dom Pomocy Społecznej „Jędrak” – jest placówką pobytu stałego, przeznaczoną dla 79 mężczyzn z niepełnosprawnościami intelektualnymi. Dom świadczy usługi bytowe, opiekuńcze i wspomagające na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb mieszkańców.

Powiatowy Ośrodek Wsparcia w Opolnie-Zdroju przeznaczony jest dla osób dorosłych, przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie, zarówno dla kobiet jak i mężczyzn. Ośrodek realizuje zadania w zakresie działalności wspierająco-aktywizującej, zmierzające do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności.

Szkoła Podstawowa im. Polskiego Czerwonego – najmniejsza szkoła, z oddziałem przedszkolnym w gminie Bogatynia. Szkoła ma osiągnięcia w dziedzinie turystyki, krajoznawstwa i ekologii. Przedszkolaki realizują program „Mali strażnicy przyrody”, a od klasy pierwszej wszyscy uczniowie biorą udział w obowiązkowych zajęciach z edukacji ekologicznej. Placówka należy do programu „Cyfrowa Szkoła”.

Inne:

LKS - Ludowy Klub Sportowy Jaśnica

Koło Gospodyń Wiejskich Opolniane Babki

Stowarzyszenie Nasze Opolno Zdrój